

De hvite bussene

bok

Kristian Ottosen:
REDNINGEN. Veien ut av
fangenskapet våren 1945.
Aschehoug

▼ Kristian Ottosen har samlet bakgrunnsmateriale om hjemsendelsen av de danske og norske Tysklands-fangene

Motstandsmannen Kristian Ottosen har nå fullført sitt nitide historiske arbeide om nordmenns tilværelse som fanger under siste verdenskrig. Årets bok, «Redningen», gir den fantastiske beretningen om hvordan de som hadde overlevd, kom hjem.

Faustiansk pakt

I hovedtrekkene er den svenske grev Folke Bernadottes innsats og hans bruk av de hvite bussene kjent, men Ottosen har fått tilgang til hans personlige arkiv og kan fortelle om hvordan idéen oppsto. Det er nesten en faustiansk pakt. Sant nok lover ikke Folke Bernadotte å selge sin sjel, og det gjør han så visst heller ikke. Men tanken på å forhandle med SS-sjefen Heinrich Himmler ved årsskiftet 1944-45 var ikke umiddelbart tiltalende.

På et annet etisk plan var problemet enkelt: Man kunne ikke gjøre seg håp om å redde liv uten å få nokså mye skitt på hendene.

Blant de mange problemer de tyske ledere hadde mot utgangen av 1944, var også de vanskeligheter de-

res fangeleirer voldte dem. Skulle man drepe alle fangene, ville de fremrykkende allierte sannsynligvis finne likene og skjønne omfanget av forbrytelsene. Fangene måtte altså holdes i live, eller rettere sagt, de måtte ikke dø i større tempo enn at «ryddemannskapene» kunne klare jobben. Følgelig måtte omplassering til, men transportkapasiteten var det så som så med etter hvert som den allierte bombingent tiltok.

Folke Bernadottes forhandlinger om frigivelse og hjemsendelse av norske og danske fanger var delikate fordi han ikke kunne vite i hvilken grad Føreren var innforstått med Himmlers planer. Det var han ikke, og i sitt siste testament utstøtte Hitler Himmler fra nazipartiet som represalie. Det skjedde på Hitlers 56-årsdag, 20. april 1945, ti dager før han tok sitt liv.

Himmler var ikke overmannet av plutselig edelmot – han innså at krigen var tapt og at et rettsoppgjør foresto, og ante vel en mulighet, hvor mikroskopisk den enn måtte være, for å redde sitt eget skinn.

Ottosen skriver som vanlig klart og nøkternt, vel vitende om at materialet er sterkt nok til at utbrodering og stilistiske knep blir overflødige. Han forklarer hvorfor de få norske jødene som ennå var i live våren 1945, ikke kom med i bussene; dels var de i forvaring i and-

re leirer, dels motsatte tyskerne seg bestemt at de skulle slippes fri.

De vondeste avsnittene omhandler de fangene som hadde klart seg gjennom fangenskapet i «natt og tåke» i år etter år, men som var så syke at de bukket under like før de ble hentet, eller til og med etter at de var fraktet ut av leirene. En av dem som kom døden nærmest, men som klarte seg, var den utmagrede Trygve Bratteli.

Ottosen forteller også utførlig om Hjort-familiens innsats for fangene fra sitt påtvungne gisseleksil i Tyskland. I hovedsak er den historien kjent gjennom Wanda Hjort Hegers egen bok fra 1984, «Hver fredag foran porten» – et farefullt detektivarbeide for å få en oversikt over de ukjente fangene og et like farefullt forsyningsarbeide for å få skaffet dem matpakker som utvilsomt reddet mange liv.

Ruvende verk

Med sine fangebøker har Ottosen skapt et verk som i enhver forstand ruver, og han har evnet å ta med så mange tilleggsopplysninger at det blir forståelig også for dem som mangler detaljkunnskaper. De blir uunngeelig flere og flere; det er gått over 50 år siden dette skjedde, og like uunngeelig er det at det blir færre og færre som kan fortelle om begivenhetene. Ottosen kan.

PER EGIL HEGGE

Per. 22/11.98